

VAN EEN BRIEFWISSELING TUSSCHEN TWEE „GROOTEN”

In het begin van October 1864 kreeg de bekende staatsman mr Guillaume Groen van Prinsterer een brief van een jong predikant uit het Betuwsche dorpje Beesd, die hem zeer geïnteresseerd moet hebben, omdat er een bijzondere intelligentie en studiezijn uit spraken. De reeds bejaarde Groen kende veel menschen, zijn werk bracht dat zoo mee, maar dezen dominee kende hij toch niet. Geen wonder overigens, want de jonge Kuyper, die de briefschrijver was, had nog hoegenaamd geen naam, was dan ook nog maar een paar jaar geleden afgestudeerd aan de Leidsche academie.

De brief was, zeiden we, interessant en er sprak studiezijn uit. De schrijver van den brief was bezig, zoo schreef hij, aan de uitgave der werken van Johannes à Lasco, een Poolsch hervormer ten tijde van Calvijn, die te Londen superintendent was geweest van de Waalsche en Dietsch-Nederlandsche vluchtelingen in Engeland. Bij dit werk nu ondervond de jonge Kuyper een geweldige moeilijkheid: er was namelijk van zeker werk alleen maar het manuscript en dat bevond zich te Königsbergen in Pruisen en wel in het Kön. Geheimes Archiv. De jonge predikant, die zich zoo interesseerde voor dezen hervormer, moest over dit werk; om verder te kunnen gaan, beschikken, maar hij wist, hoe moeilijk het was uit ambtenaarshanden zoo iets los te krijgen. Hij zou het kunnen laten overschrijven door iemand te Königsbergen en hij wist zelfs wel iemand, die dit doen wou, maar hij had daar nu eenmaal het geld niet voor. Per saldo was hij een arme dominee en zoo kon hij er dus ook niet aan denken een studieverlof te vragen en eenigen tijd naar Königsbergen te gaan, om het werk zelf te doen. Hoe deze moeilijkheid op te lossen? Het eenige zou zijn: vragen, want vragen staat vrij, vragen aan onze regering om bemiddeling bij die van Pruisen, maar hij wist nu eenmaal, hoeveel voeten zulks gewoonlijk in de aarde heeft en hij had er dus een zwaar hoofd in, dat het zou helpen. Hij moest nóg maar iemand zien te vinden, die zijn verzoek op een of andere wijze nog ondersteunen kon. Maar wien? Hij had al eens iets over den bekenden Groen van Prinsterer gehoord als een man van veel invloed, voornamelijk ook op het terrein van het archiefwezen. Bovendien was Groen een aristocraat en waarschijnlijk in het bezit van veel relaties. Hij zou het eens kunnen probeeren door het hem te vragen. Vragen stond immers vrij.

Er was den jongen dominee Kuyper inderdaad veel aan gelegen, het moeilijk bereikbare manuscript voor eenigen tijd in handen te krijgen. Hij had immers studie van à Lasco gemaakt nog toen hij student was. Dat was in zijn „zwarten tijd” geweest, een tijd, dien hij nu te boven was. Te Leiden had hij modernistisch onderwijs ontvangen en dat had grooten invloed op hem uitgeoefend. Neen, modern in den puren zin des woords was hij niet geweest, daarvoor was de opvoeding in orthodoxen zin te diep in zijn wezen binnengedrongen. Maar toch, hij had dien ballast slechts met groote moeite afgeworpen en de studie voor de prijsvraag over à Lasco, met goud bekroond, had hem daar ongemeen bij geholpen. Hoe verder hij nu afstond van dien nog zoo nabij tijd, des te meer ging hij Gods werk zien in dezen loop der omstandigheden. Kennelijk had God hem willen vrij maken van het modernisme en dat langs den weg dezer studie en ook dank zij dat mooie en zuivere verhaal van die Engelsche schrijfster: De erfgenaam van

Redclyffe, dat zoo diepen indruk op hem had gemaakt. Nu hij, ook dank zij den omgang te Beesd met eenvoudige vromen o.a. Pietje Baltus, het vrouwtje, dat hij inzonderheid zoo respecteerde, omdat zij den dominee zoo flink de waarheid durfde zeggen, het calvinistische volk en bovenal het Calvinisme zelf was gaan waardeeren, wilde hij met à Lasco verder gaan en koste wat het kosten mocht de uitgave van diens werken verzekeren.

Deze gedachte hield den jongen dominee van Beesd reeds lang bezig en hij was nu eenmaal iemand, die niet spoedig iets opgaf. En zoo zien wij hem op een Octoberdag naar de pen grijpen voor een brief aan den grooten Groen. Hij deed het, terwijl hij te Warmond logeerde op Huize Leevliet bij zijn schoonmoeder. In den brief aan Groen gaf hij dezen alle inlichtingen over zijn bedoeling en, voor zoover noodig, ook over zijn persoon.

Het is deze brief, die op beider leven van zeer grooten invloed is geweest; hij werd het begin van een langdurige periode van vriendschap, waarbij het den ouden staatsman al duidelijker werd, dat de jonge theoloog uit Beesd, later uit Utrecht, nog later uit Amsterdam, een geweldige kracht zou worden in den strijd voor den Christus en tegen de revolutiebeginselen.

Groen schreef terug; vriendelijk schreef hij, met kennelijk welgevallen over zóó grooten Ausdauer in den jongen schrijver. Hij wilde hem wel helpen, maar hij vreesde toch, dat zijn hulp overschat werd door dr Kuyper, van wien hij nog nadere inlichtingen verzocht, daarbij blijk gevende, dat hij omtrent hem van andere zijde ook reeds ingelicht was, inlichtingen, die uitnemend waren. Tenslotte leidde Groens bemoeienis tot het gewenschte resultaat en het is nóg ontroerend, van de geestdrift en dankbaarheid kennis te nemen, die de enthousiaste dr Kuyper uitstortte in zijn dankbrief aan Groen.

Bij die enkele brieven is het niet gebleven. Toen Kuyper een jaar of drie later ongeveer een brochure schreef over een kwestie van kerkelijken aard, die in dien tijd de geesten in beslag nam, zond hij die brochure ook toe aan Groen en bij die gelegenheid ontving hij een waardeerend schrijven van den ouden staatsman, dat door den jongen predikant beantwoord werd met een schrijven van bijzonder vertrouwelijk aard. In dezen brief beschreef Kuyper zijn levensloop en hij deed dit, omdat iemand tegenover Groen zijn verbazing had uitgesproken, dat Kuyper zulk een vlugschrift geschreven had, want Kuyper was immers modern. Dit bleek aan Groen anders uit wat er in de brochure stond en dit gaf hij ook te kennen aan Kuyper. Maar deze vond het nu toch gewenscht, het volle licht te laten schijnen over zijn theologische richting en daartoe deelde hij aan Groen heel zijn levensgang mee. Ongetwijfeld zal deze brief den ouden strijder verkwikt hebben, al was het maar alleen hierom, wijl er uit bleek, hoe ook deze begaafde jonge man van het verlokkende modernisme teruggekeerd was tot het geloof zijns vaders.

Wij zijn nu vele jaren verder en wij weten het thans allen, hoeveel deze beide mannen voor elkander hebben beteekend. Er is uit deze briefwisseling een hechte vriendschap ontstaan, die werd uitgebouwd tot een sfeer van prachtige samenwerking, waarin de jonge theoloog de toegewijde leerling van den bejaarden staatsman werd. De omgang beslaat een tijdperk van ongeveer tien jaren, maar wat een brieven hebben zij

Cliché Rott. Lloyd

Een schilderachtig plekje in ons, zoo rijk aan natuurschoon, Indië.
Het meer van Tretès op Java.

in die tien jaar gewisseld en hoeveel belangrijke zaken hebben ze in die brieven aangeroerd en behandeld. Het is dank zij den liefdevollen arbeid van Prof. Goslinga en zijn vriend Prof. Gerretson, dat thans deze brieven van beiden uitgegeven zijn door den uitgever Kok, die er een prachtig werk van gemaakt heeft. Voor allen, die studie willen maken van een belangrijk tijdperk onzer staatkundige geschiedenis, moet het bestudeeren van deze brieven een uiterst nuttig werk zijn en niet alleen voor hen, maar ook voor ieder, die beide personen liefheeft, om wat zij verricht hebben in hun samenwerking. Wie deze brieven nauwgezet leest, ziet daaruit beider gestalte groeien, ziet hen in hun dagelijksche beslommingen, hun afmattenden arbeid zonder krachtige medewerking van derden vaak, hun amechtig zijn, als het werk soms niet meer te dragen schijnt. Want wat opvalt in Kuypers brieven is telkens weer zijn klacht over zijn slechte gezondheid. Het was bekend, dat Kuyper veel zenuwlijden heeft gekend, maar dat dit op zóó jongen leeftijd begonnen is, leeren ons deze brieven. Soms tijds lijkt het, dat hij het opgeven moet en dan is het roerend de smeekbede te lezen van den ouden man, die zijn jongen vriend toch telkens maar opnieuw waarschuwt zich te sparen, daar deze wijze van werken boven menschelijk vermogen dreigt te gaan.

Gaandeweg worden allerlei huiselijke dingen in die brieven te berde gebracht. Dat is juist zoo aantrekkelijk van deze verzameling; zij laat ons beide mannen in hun beminnelijke zorgen voor hun huisgenooten zien, als daar lijden is. De toon van Kuyper is dan minder beheerscht dan die van Groen, maar dat ligt aan het groote verschil in leeftijd en in afkomst.

Maar hoe beheerscht zijn brieven ook zijn, men merkt toch altijd dien warmen onderstroom van diepe genegenheid in Groens brieven op, die onmiskenbaar is voor zijn echte groote vriendschap. En deze brieven lezende, komt men tot de gevolgtrekking, dat de kennismaking met Kuyper niet enkel voor dezen een zegen is geweest, maar ook voor Groen, zelfs al moet Kuyper den fijngevoeligen man weleens tegengevallen zijn door het bij hem te voorschijn komen van een of ander Groen ongetwijfeld niet welgevallig politiek kneepje. Maar dat vergaf de oude man altijd grootmoedig aan zijn discipel, die zijnerzijds daarbij steeds blij gaf van echt en diep berouw.

Een echte groote vriendschap over en weer spreekt ons tegen uit deze bladzijden, zij spreekt ons ook toe uit dien laatsten brief van Groen, waarin de gedachte aan den dood, zij het onuitgesproken, reeds leeft, want Groen spreekt daar over het vernietigen van zijn correspondentiën, waarmee hij bezig is. Troostend schrijft hij daar aan den lijdenden jongeren vriend. En de laatste regels zijn aangrijpend in hun zuiverheid en eenvoud, zooals zooveel van Groen aangrijpend daardoor is. „De teederhartige zorg uwer lieve vrouw, de verzekering, dat ook voor uwe lieve kinderen met hartelijke liefde gezorgd wordt, zal u en haar tot opbeuring zijn. En voorts de eenig genoegzame troost in leven en sterven, die alleen tegen elke vuurproef, voor daglooner en wijsgeer, bestand is. Van harte uw vriend en broeder. Groen van Prinsterer.”

Korten tijd daarna overleed de moede strijder Groen. Zijn werk werd voortgezet door getrouwe discipelen. Mannen als Kuyper en Lohman hebben in onbezweken trouw den strijd voor de vrije school voortgezet en tot een goed einde zien komen. God daarvoor de lof en de dank.

Q. A. de R.

VOGELTREK EN GANZEN

't Is naar aanleiding van enkele vragen van een belangstellenden lezer uit Zeeland, dat de redactie mij vroeg ditmaal iets over den algemeen bekenden vogeltrek mede te deelen.

Hoewel aarzelend, voldoe ik toch gaarne aan dit verzoek. Aarzelend, omdat deze materie nog een studie-object is en men nog dagelijks ijverig bezig is hieromtrent gegevens te verzamelen teneinde een beter en wetenschappelijk inzicht te verkrijgen. Dat ik er toch gaarne iets, zij het dan ook oppervlakkig, van wil mededeelen, is omdat ik hoop dat ook daardoor grootere waardeering en belangstelling voor onze gevleugelde vrienden zal worden gewekt.

Voordat we dan de gestelde vragen trachten te beantwoorden, eerst even een algemeen kijkje in het vogellevens.

Van onze prilste jeugd af zijn we er zoo gewoon aan geraakt, om in de lente en den zomer, naast den veelsoortigen plantengroei en de bloemenpracht, ook de vogels in allerlei soort en kleur aan te treffen. Als al dat schoons en ook de vogels ons in den herfst voor het grootste deel verlaten, letten we daar vaak niet eens op en het wonder van den grooten vogeltrek in Gods schepping gaat ons onopgemerkt voorbij.

Want is het geen groot wonder dat al die millioenen vogels tweemaal per jaar van woonplaats verwisselen? En juist omdat beide verblijfplaatsen gewoonlijk op zoo geweldig grooten afstand van elkaar liggen verwijderd, verkeerde men tot voor kort over velerlei van het vogelbestaan in het onzekere. Wel kende men reeds eeuwen de streken en plaatsen, waar ieder najaar dag en nacht allerlei vogels in Zuid-Westelijke richting zich voortspoedden en waarlangs ze in het voorjaar van tegengestelde richting uit terugkeerden. Maar ze waren immers niet te volgen, de snelle vliegers, die in staat zijn duizenden kilometers af te leggen. Voor hen bestaan geen hindernissen. Ze „nemen” evengoed de meer dan vierduizend hooge bergen van den Kaukasus als de Middellandsche Zee.

't Is de verdienste van de wetenschappelijke vogelkenners van de tweede helft der negentiende en die der twintigste eeuw, dat op vele vragen op dit gebied een antwoord kan worden gegeven.

Evenwel is men, zoo we reeds zeiden, nog dagelijks bezig waarnemingen te verrichten en hieromtrent gegevens te verzamelen.

Op tweeërlei manier is men achter vele raadsels gekomen. Hoewel door sommigen gecritiseerd, heeft toch in de eerste plaats het ringen van de vogels veel van hun geheimen ontsluitend. Deze methode wordt hoe langer hoe meer systematisch toegepast.

Naast het vele ringen van allerlei jonge vogels, uitgaande van sommige vereenigingen op dit gebied, heeft men onder deskundige leiding en met speciale vergunning op verschillende plaatsen, zoowel buiten als in ons land, zoogenaamde trekstations ingericht. In ons land bijvoorbeeld op het eiland Texel en ook onder den rook van de residentie, in de duinen. Meermalen brachten we gedurende den hoofdtrek aan dit laatste station, dat onder leiding staat van den bekenden medicus Dr Koch, een bezoek en waren getuige van het vangen en ringen van allerlei uit Noordelijke landen doortrekkende vogels.

De vogels worden naar beneden gelokt en onder groote slagnetten gevangen. Daarna worden ze van een ring om den poot voorzien en onmiddellijk weer vrijgelaten. Op deze ringen staan de voor het onderzoek van belang zijnde gegevens vermeld en het is de bedoeling dat, zoo een der geringde vogels ergens elders wordt gevonden of dood aangetroffen, deze gegevens worden genoteerd en opgezonden. Voor ons land naar het museum voor natuurlijke historie te Leiden. Dat op die manier waardevolle gegevens zijn verzameld, is duidelijk.

Ook zijn, behalve door de ringmethoden, wetenschappelijke, persoonlijke waarnemingen verricht ter plaatse van de verblijfplaatsen der vogels.